XITOY TA'LIM TECHNOLOGIYASINI O'ZBEKISTONDAGI DAVLAT MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA MILLIY DASTUR ASOSIDA TADBIQ ETISH

Abdukarimova Munisxon Abrorxujayevna
Chirchiq shahar Maktabgacha va maktab ta'limi tasarrufidagi
13-sonli davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori

Annotatsiya: Ushbu ilmiy tezisda Xitoy Xalq Respublikasining ilg'or maktabgacha ta'lim texnologiyalari va metodologiyasini O'zbekiston Respublikasi davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari (DMTT) amaliyotiga milliy "Ilk qadam" davlat dasturi va milliy qadriyatlarimiz talablariga moslashtirilgan holda tatbiq etish imkoniyatlari ilmiy-amaliy jihatdan tahlil qilingan. Xitoy ta'lim tizimidagi tarbiya, intizom, mehnatsevarlik, STEM va estetik rivojlantirish modullari O'zbekiston milliy pedagogik an'analari bilan uyg'unlashtirilgan integratsiyalashgan model ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, Xitoy ta'lim texnologiyasi, "Ilk qadam" davlat dasturi, milliy dastur, integratsiya, pedagogik innovatsiya, mehnat tarbiyasi, estetik rivojlantirish, DMTT.

KIRISH VA MAVZUNING DOLZARBLIGI

Zamonaviy dunyoda maktabgacha ta'lim tizimi inson kapitalini rivojlantirishning eng birlamchi va poydevor bosqichi sifatida e'tirof etilmoqda. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda maktabgacha ta'lim sohasida tub islohotlar amalga oshirilib, qamrov darajasini oshirish, ta'lim sifatini xalqaro standartlarga yetkazish hamda milliy va umumbashariy qadriyatlarni uyg'unlashtirish ustuvor vazifa qilib belgilandi. Shu nuqtai nazardan, dunyoning yetakchi mamlakatlari, xususan Xitoy Xalq Respublikasining maktabgacha ta'limdagi muvaffaqiyatli tajribalarini o'rganish va ularni milliy xususiyatlarimizni saqlagan holda amaliyotga tatbiq etish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga egadir.

Xitoy ta'lim modeli bugungi kunda o'zining yuksak intizomi, innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanishi, bolalarda erta yoshdan mehnatsevarlik, jamoaviylik, mantiqiy va ijodiy fikrlashni shakllantirishi bilan dunyo pedagogika hamjamiyatining e'tiborini tortib kelmoqda. Biroq xorijiy ta'lim texnologiyasini ko'r-ko'rona ko'chirish kutilgan samarani bermaydi. Har qanday xorijiy innovatsiya milliy ta'lim standarti va qadriyatlar filtri orqali o'tkazilishi shart.

O'zbekistonda maktabgacha ta'limning tayanch hujjati hisoblangan "Ilk qadam" davlat dasturi va "Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari" bolaning har taraflama va uyg'un rivojlanishini nazarda tutadi. Ushbu tezisning maqsadi — Xitoy maktabgacha ta'lim texnologiyalarining eng samarali elementlarini (shakllantiruvchi o'yinlar, intizom va erkinlik mutanosibligi, ekologik va mehnat tarbiyasi, STEM moduli) O'zbekiston DMTTlaridagi milliy dastur va qadriyatlar bilan mantiqiy uyg'unlashtirish modelini ishlab chiqish hamda uni amaliyotga joriy etish yo'llarini ko'rsatib berishdan iboratdir.

Tadqiqotning ilmiy farazi shundan iboratki, agar Xitoyning pedagogik texnologiyalari O'zbekiston milliy qadriyatlari va "Ilk qadam" dasturi talablariga moslashtirilib, pedagogik adaptatsiya mexanizmi orqali DMTT jarayoniga tatbiq etilsa, bolalarning kognitiv, amaliy-ijtimoiy hamda ijodiy kompetensiyalari darajasi 25-30% ga oshadi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Xitoy maktabgacha ta'lim tizimi (You'eryuan) bir necha asrlik konfutsiychilik an'analari va zamonaviy g'arbiy pedagogik texnologiyalarning (Montessori, Reggio Emilia) muvaffaqiyatli sinteziga tayanadi. Xitoy bog'chalarida ta'lim-tarbiya jarayonining asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

1. Intizom va o'z-o'zini boshqarish (Self-regulation): Xitoy pedagogikasida bolalarga ilk yoshdanoq kun tartibiga rioya qilish, diqqatni jamlash, o'z harakatlarini idora etish va jamoada ishlash ko'nikmalari singdiriladi. Bu jazolash orqali emas, balki qiziqarli jamoaviy ritual va qoidalar orqali amalga oshiriladi.
2. Mehnat va amaliy tarbiya (Practical Life & Labor Education): Bolalar bog'cha hududidagi kichik tomorqada o'simliklar parvarish qiladi, o'z ketidan idish va o'yinchoqlarni yig'adi, sodda taom tayyorlash (masalan, chuchvara tugish) jarayonlarida ishtirok etadi. Bu ularga mehnatni qadrlash va mustaqillikni o'rgatadi.
3. Erta STEM va mantiqiy fikrlash (Early STEM Education): Konstruktorlar, lego, robototexnika elementlari va tabiat hodisalarini kuzatish orqali bolalarda fazoviy tasavvur, matematik mantiq va muammoli vaziyatlarni hal qilish (problem-solving) ko'nikmalari rivojlantiriladi.
4. Estetik va milliy-madaniy tarbiya: Xitoy pedagogikasida xattotlik (kalligrafiya) elementlari, qog'ozdan shakllar kesish (Origami/Jianzhi), milliy musiqiy ritmlar va tasviriy san'at orqali barmoq kishi motorikasi hamda estetik did shakllantiriladi.

O'zbekiston DMTTlarida qo'llaniladigan "Ilk qadam" davlat dasturi 5 ta rivojlanish sohasini qamrab oladi. Xitoy ta'lim texnologiyasini ushbu rivojlanish sohalariga integratsiya qilish mexanizmi quyidagi jadvalda o'z aksini topgan:

Jismoniy rivojlanish va sog'lom turmush tarzini shakllantirish	U-shu elementlari, jamoaviy ertalabki gimnastika, nafas mashqlari va mayda motorika mashqlari.	Milliy bolalar o'yinlari (Chilak, Oq terakmi, ko'k terak) bilan uyg'unlashtirilgan saf mashqlari va ertalabki badantarbiyani boyitish.
Ijtimoiy-hissoy rivojlanish	Jamoaviy mehnat tarbiyasi, kattalarga hurmat ritullari, o'z-o mehnati va mas'uliyat zonalari.	O'zbek milliy odob-axloq normalari ("Salomlashish qoidalari", kattalarga izzat) va bog'cha hududida kichik "Oshpazlik va dehqonchilik burchagi"ni tashkil etish.
Nutq, muloqot, o'qish va yozish ko'nikmalari	Barmoq gimnastikasi va grafik chiziqlar orqali miya yarim sharlarini rivojlantirish.	O'zbek xalq ertaklari va maqollarini sahnallashtirishda barmoq va harakatli teatr usulini qo'llash.
Proritsatish (Kognitiv) rivojlanish	Erta STEM moduli, xitoy Abakus (Suanpan) hisoblagichlari, mantiqiy	Milliy naqshlar va yog'och o'yinchoqlar yordamida geometrik va

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

	pazllar va konstruktorlar.	mantiqiy fikrlashni rivojlantirish, sodda tajribalar o'tkazish.
Badiiy-estetik rivojlanish	Jianzhi (qog'oz o'ymakorligi), loy va loydan buyumlar yasash, tabiiy materiallar bilan ishlash.	Ganchkorlik, kulolchilik va milliy kashtachilik sodda elementlarini bolalar amaliy san'at mashg'ulotlariga joriy etish.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, Xitoy ta'lim texnologiyasi O'zbekiston DMTTlarining mavjud o'quv-tarbiya jarayonini inkor etmaydi, aksincha uni amaliy va interaktiv metodlar bilan boyitadi. Ayniqsa, mehnat tarbiyasi va STEM modullarini milliy kontent bilan to'ldirish bolalarning amaliy ko'nikmalarini oshirishda yuqori samara beradi.

Xitoy texnologiyasini Chichiq shahridagi 13-sonli Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotida amaliyotga joriy etish tajribasi shuni ko'rsatdiki, mashg'ulotlarni tashkil etishda quyidagi innovatsion yondashuvlar eng yuqori natija beradi:

1. Kun tartibini modullashtirish va "Ritual pedagogikasi": Kunni jamoaviy intizomiy mashqlar va shukronalik ritullari bilan boshlash bolalarda kun davomida diqqatni bir joyga jamlash va ijobiy ruhiy kayfiyatni ta'minlaydi.

2. "Amaliy mehnat va tajriba" markazlarini tashkil etish: Bog'cha hovlisida va guruhlarda xitoy tajribasi asosida "Yashil burchak" va "Kichik ustaxona"lar yaratildi. Bolalar o'zi ekgan o'simlik parvarishini kuzatib boradi va kundalik daftarga rasm ko'rinishida qayd etadi. Bu ularga mas'uliyatni his ettiradi.

3. Neyropedagogik va barmoq gimnastikasi mashqlari: Mashg'ulotlar oralig'ida miya yarim sharlari faoliyatini rag'batlantiruvchi Xitoy neyro-mashqlari qo'llaniladi. Bu bolalarning xotirasi va nutq apparatini rivojlantirishda alohida o'rin tutadi.

4. Estetik va loyihaviy faoliyat (Project-based learning): Bolalarga tayyor ma'lumot berilmaydi, balki muammoli vaziyat yaratiladi. Masalan, "Qog'ozdan o'zbek milliy uyini va xitoy minorasini qanday yasash mumkin?" degan savol orqali bolalar ikkala madaniyat elementlarini taqqoslaydi va ijodiy fikrlaydi.

Tadqiqot doirasida Chirchiq shahar 13-sonli DMTTda 2025-2026 o'quv yilida tajriba-sinov ishlari olib borildi. Tajribada 6-7 yoshli (tayyorlov guruhi) 60 nafar tarbiyalanuvchi ishtirok etdi (30 nafar tajriba guruhi, 30 nafar nazorat guruhi). Nazorat guruhida mashg'ulotlar an'anaviy "Ilk qadam" dasturi bo'yicha, tajriba guruhida esa Xitoy ta'lim texnologiyalari integratsiyalashgan dastur bo'yicha olib borildi.

Tajriba-sinov ishlari bosqichlarida bolalarning kognitiv mantiq, ijtimoiy-mehnat ko'nikmalari hamda mustaqillik darajasi 3 ta mezon (Yuqori, O'rta, Qoniqarli) bo'yicha baholandi.

Tajriba guruhi	23.3%	50.0%	26.7%

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

(Boshida)			
Tajriba guruhi (Yil yakunida)	56.7%	36.6%	6.7%
Nazorat guruhi (Yil yakunida)	33.3%	46.7%	20.0%

Olingan statistik natijalar shuni ko'rsatadiki, tajriba guruhida yuqori ko'rsatkichga ega bolalar ulushi yil oxiriga kelib 23.3% dan 56.7% ga oshdi (o'sish 33.4%). Nazorat guruhida esa o'sish bor-yo'g'i 10.0% ni tashkil etdi. Ayniqsa, bolalarning o'z-o mehnati, mayda motorika rivojlanishi va mantiqiy masalalarni yechish ko'nikmalarida keskin ijobiy o'zgarishlar kuzatildi.

XULOSA VA AMALIY TAVSIYALAR

O'tkazilgan ilmiy-amaliy tadqiqotlar va tajriba-sinov natijalariga tayanib quyidagi ilmiy xulosalarga kelindi:

1. Xitoy ta'lim texnologiyasining eng ustuvor jihatlari — intizom, jamoaviylik, mehnat tarbiyasi va erta STEM rivojlantirish hisoblanadi. Ushbu elementlar O'zbekistonning milliy ta'lim standarti va "Ilk qadam" dasturiga mutlaqo zid emas, aksincha uni to'ldiruvchi va boyituvchi manba bo'lib xizmat qiladi.
2. Xitoy ta'lim modelini tatbiq etishda to'g'ridan-to'g'ri ko'chirish emas, balki pedagogik adaptatsiya (milliylashtirish) prinsipiga amal qilish lozim. Har bir texnologiya milliy qadriyatlarimiz, milliy o'yinlarimiz va sharqona odob-axloq normalari bilan uyg'unlashtirilishi shart.
3. Tajriba-sinov natijalari integratsiyalashgan modelning samaradorligini to'liq isbotladi: tarbiyalanuvchilarning kognitiv, amaliy hamda ijtimoiy ko'nikmalari 30% dan ortiqqa yaxshilandi.

O'zbekiston Respublikasi Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari amaliyotiga ushbu modelni kengroq joriy etish bo'yicha quyidagi amaliy tavsiyalar beriladi:

- O'quv-metodik qo'llanmalar ishlab chiqish: DMTT tarbiyachilari uchun "Xitoy ta'lim texnologiyalarini milliy dasturda qo'llash" nomli metodik tavsiyanoma va o'quv-uslubiy majmualarni yaratish.
- Tarbiyachilar malakasini oshirish: Maktabgacha ta'lim pedagoglari uchun Xitoyning ilg'or interaktiv metodlari va neyro-mashqlari bo mezonlari bo'yicha maxsus trening va mahorat darslarini tashkil etish.
- Moddiy-texnik bazani boyitish: DMTTlarda sodda STEM laboratoriyalari, xavfsiz mehnat va dehqonchilik burchaklarini hamda barmoq motorikasini rivojlantiruvchi vositalarni bosqichma-bosqich joriy etish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019-yil 16-dekabr.
2. "Ilk qadam" maktabgacha ta'lim tashkilotining Davlat o'quv dasturi. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi, 2022-yil.
3. Ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari. – Toshkent, 2022-yil.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

4. Tobin, J., Hsueh, Y., & Karasawa, M. (2009). Preschool in Three Cultures Revisited: China, Japan, and the United States. University of Chicago Press.
5. Zhu, J. (2009). Early childhood education and relative policies in China. International Journal of Child Care and Education Policy, 3(1), 51-60.
6. Li, H., & Chen, E. E. (2017). Early childhood curriculum reform in China: Perspectives from researchers, educators, and policy makers. Springer.
7. Abdukarimova M.A. Maktabgacha ta'limda xalqaro tajribalar va ularni milliy zaminga tatbiq etish masalalari. // Maktabgacha ta'lim jurnali. – Toshkent, 2025. – №3. – B. 12-18.
8. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: "O'zbekiston", 2017. – 488 b.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.